

וארא

ווייל דער הכרח צו זיין פירוש אַז „דודתו“ מיינט דאָ „אחת אבוהי“ — ניט ווי דער טייטש פון דעם וואָרט בכל מקום — איז פון דעם וואָס יוכבד איז געווען אחות קהת, כנ"ל.

ב. לויט דעם וואָלט מען אויך גע-קענט מסביר זיין דאָס וואָס רש"י שרייבט „אחת אבוהי“ (בלשון תרגום — פון תרגום אונקלוס) און ניט „אחות אביו“: וויבאלד אַז דער פירוש פון דעם וואָרט „דודתו“ אומעטום איז — אשת אחי אביו, און דאָ איז ער מחדש אַז אין אונזער פסוק מיינט עס אחות אביו, ברענגט ער אַ רא"י לפירוש אַז אויך דער תרגום אונקלוס איז אַזוי מפרש — „אחת אבוהי“.

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: ווען רש"י נוצט זיך מיטן תרגום אונקלוס, זאָגט ער בפירוש „כתר-גומו“ (וכי"ב) — האָט ער דאָך אויך דאָ געדאַרפט זאָגן „כתרגומו“ והדומה, און ניט באַנוגענען זיך מיט בלויז שרייבן זיין פירוש אויף תרגום-לשון?

ג. נוסף להנ"ל, איז אויך ניט מובן: (א) וואָס רש"י טוט דאָ אויף מיט זיין פירוש איז דאָך כנ"ל, נאָר דעם טייטש פון וואָרט „דודתו“, אַז דאָ מיינט עס אחות אביו, און דער סיום זיינער „בת לוי אחות קהת“, איז בלויז אַלס רא"י אויף דעם ענין אַז זי איז געווען אחות אביו. — ולכאורה דאָס (דעם ענין) ווייס דער תלמיד אויך ווען רש"י וואָלט עס ניט געשריבן, וואָרום ער האָט שוין פריער גע-לערנט¹⁰ אַז יוכבד איז געווען „בת

א. אין פסוק „ויקה עמרם את יוכבד דדתו“, שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „יוכבד דודתו“: און איז מפרש: „אחת אבוהי, בת לוי אחות קהת“.

זאָגן מפרשים¹¹, אַז היות ווי דער טייטש פון „דודתו“ אומעטום, איז ניט אחות אביו, נאָר אשת אחי אביו [און ווי מען געפינט אין דער פרשה פון עריות, אַז ביי „ערות אחי אביו גו' אל אשתו לא תקרב“ שטייט „דודתך היא“, משא"כ ביי „ערות אחות אביו“ שטייט ניט „דודתך“, וואָלט מען קע-נען לערנען אַז אויך דאָ מיינט עס אשת אחי אביו — איז דעריבער רש"י מחדש אַז דער פירוש פון „דודתו“ אין אונזער פסוק איז „אחת אבוהי“.

און רש"י ברענגט דערצו אַ רא"י — „בת לוי אחות קהת“: היות אַז יוכבד איז געווען בת לוי [ווי עס שטייט „ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי“], קומט דאָך במילא אויס אַז זי איז געווען „אחות קהת“ [ווי מען האָט געלערנט מיט עטלעכע פסוקים פריער: „בני לוי גו' קהת“] — איז דאָס אַ באַווייז אַז דער פירוש פון „דודתו“ דאָ איז „אחת אבוהי“.

ועפ"ז איז אויך פאַרשטאַנדיק, וואָס רש"י איז מעתיק פון פסוק (נוסף צו „דודתו“) אויך דעם וואָרט „יוכבד“:

- (1) פרשתנו ו, כ.
- (2) ובדפוס ראשון את יוכבד דודתו. וראה לקמן סו"ס ג' וסו"ס ד'.
- (3) רא"ם גו"א וכו'.
- (4) אחרי ית, יד.
- (5) שם, יב.
- (6) פנחס כו, נט.
- (7) פרשתנו ו, טז.
- (8) אבל ראה לקמן הערה 12.

(9) ראה פרש"י לקמן ו, א. ובכ"מ.

(10) רש"י ויגש מו, טו.

דאך זיין אַז לוי האָט געהאַט צוויי פֿרײַען, און איינער פֿון קהת'ס ברידער — וואָס איז געווען אַ ברודער מיט יוכבֿד'ן בלויז מן האב — האָט מיט איר חתונה געהאַט, און דערנאָך האָט ער זי מגרש געווען, און עמרם האָט מיט איר חתונה געהאַט.

און הגם אַז אויך לויט דעם דאַרף מען אויפֿטאַן אַ חידוש אַז לוי האָט געהאַט צוויי פֿרײַען, און אַז יוכבֿד האָט חתונה געהאַט אַ פֿריערדיקן מאל (פֿאַר איר חתונה מיט עמרם'ען) — איז עס אַבער אַלץ גרינגער אַזוי צו זאָגן איידער צו אויפֿמאַכן אַ נייעם טײַטש אין וואָרט „דודתו“, וואָס (כבֿי מפרשים הנ"ל) מען געפינט ניט אין תנ"ך אַזאַ טײַטש, אַז דודתו זאל מײַנען אחות אביו — פֿאַרוואָס לערנט ניט אַזוי רש"י?

(ג) לויט אַן אַנדער נוסחא׳ איז רש"י, פֿאַר זיין פֿי, מעתיק פֿון פסוק

(14) והרי גם לפני מ"ת ה' ענין הגי' רושין (או דוגמתו עכ"פֿ), כדמוכח מזה שהוצרך עמרם לעשות לקוחין שניים (רש"י שמות שם).

(15) אליבא דר"א (סנה' נח, א) שאחות אביו מן האם אסורה לבני — גם לה' פירוש „אחת אבובי“ מוכרח לומר שללוי היו ב' נשים ושיוכבד היתה אחות קהת בן האב בלבד ולא מן האם (שם, ע"ב), אבל לפי דרך הפשט, מכיון ש[בנוגע לדיני עריות*] „אין אבות לבני“ (רש"י וירא כ, יב) — הרי אחות אביו מותרת. (16) דפוס ראשון.

(*) משא"כ בנוגע לדינים אחרים (ראה לקו"ש ח"ה ע' 141 הערה 5).

אבל אין לומר שכונת רש"י ב' וירא שם היא רק בנוגע לאחותו בת אביו דמיי' רי שם (ולא בנוגע לשאר עריות) — כי ממה שרש"י כותב בסגנון כללי „שאין אבות לבני“ בתור טעם על „בת אב מותרת לבני“, מוכח שזה כלל בכמה דינים (בדיני עריות עכ"פ).

לוי" ובמילא איז זי „אחות קהת“ (אביו של עמרם)?

דאָס וואָס רש"י שרייבט „בת לוי“, האָט מען נאָך ווייַס־איז געקענט פֿאַרענטפערן (בדוחק עכ"פֿ): וויבאַלד אַז דעם ענין האָט דער תלמיד גע־לערנט אין אַ פֿריערדיקן ספר (ברא־שית), דערמאָנט עס רש"י דעריבער דאָ נאָכאַמאָל; אַבער: דאָס וואָס קהת איז געווען לוי'ס זון, שטייט דאָך אין דער פֿרשה, ובמילא, בשעת רש"י זאָגט „בת לוי“, פֿאַרשטייט דאָך שוין דער תלמיד אַליין אַז זי איז געווען „אחת אבובי“, צוליב וואָס־זשע איז רש"י מוסיף אויך „אחות קהת“?

(ב) וויבאַלד אַז דער פירוש פֿון דעם וואָרט אומענטוס איז אשת אחי אביו, האָט דאָך רש"י געקענט לערנען אַז אויך דאָ מיינט „דודתו“ אשת אחי אביו: פֿון דעם וואָס יוכבֿד איז געווען (בת לוי) אחות אביו, איז דאָך נאָך ניט קיין ראײַ אַז זי איז ניט געווען אויך אשת אחי אביו; וואָרום עס קען

(11) אין לומר שכונתו של רש"י ב"בת לוי" היא להוכיח שלא היתה אשת אחי אביו של עמרם מכיון שגם ב"נ אסור באחותו — כי [נוסף לזה, שלפ"ו אינו מובן סיומו של רש"י — „אחות קהת“] אסור אחותו בבני הוא רק באחותו מאמו, כדלקמן בקושיא הב'. (12) וגם: זה שאמו של משה היתה בת לוי — נאמר בספר זה גופא (שמות ב, א).

ולהעיר, שעפ"ז אינו גלטיק גם מה שרש"י מעתיק תיבת „יוכבד“ (ראה לעיל סוסיא) — שהרי גם באם לא הי' נאמר בכתוב שם אשתו של עמרם, מכיון שנאמר „ותלד לו גי' את משה“ היינו יודעים שהיא (בת לוי) אחות אביו. (13) ובאם רש"י רוצה לכתוב בפר' טיות, איך שהיתה יוכבד אחות אביו — הו"ל להוסיף (אחר התיבות „אחות קהת“) גם — „אביו של עמרם“.

וואס צווישן די בני לוי גופא איז קהת געווען מער חשוב ווי די אַנ־דערע ברידער?¹⁰

און דער ענין היחוס איז דאך דער עיקר פון די פסוקים דוקא, ווי רש"י:¹¹ זאגט — דערפאר איז ער דא מתאר "דודתו" — ער האט איר גענומען ווייל זי איז פון זיין יחוס, ווי מיר געפינען באַ אברהם'ן די הדגשה: אל

(ניט בלויז די ווערטער "יוכבד דודתו", נאר) "את (יוכבד דודתו)". איז ניט מובן: צוליב וואס איז עס רש"י מעתיק אויך דעם וואָרט "את"?

ד) אין פסוק גופא איז ניט פאַר-שטאַנדיק: פאַרוואָס נוצט דאָ דער פסוק דעם תואר "דודתו" (און מיט אַ תוכן אַנדערש ווי בכל מקום) — ער האָט דאָך ערשט (בפ' שמות¹²) איר מתאר געווען "בת לוי"?

ד. דער ביאור בכל זה:

מיט די ווערטער "יוכבד דודתו" מיינט בפשטות דער פסוק אַרויסצו-ברענגען אַ מעלה אויף יוכבד, אַז זי איז געווען אַ מיוחסת. שטעלט זיך ביי רש"י במילא די שאלה: לויט ווי מען לערנט אין פשטות (ווי אומעטום), איז דער פירוש פון "דודתו" אשת אחי אביו, ד.ה. אַז זי איז פריער געווען די ווייב פון איינעם פון די ברידער פון קהת — איז ניט מובן: וואָס פאַר אַ יחוס איז פאַראַן אין דעם (ואדרבה: לפי קומט דאָך אויס אַז זי איז געווען אַ גרושה)?

דעריבער זאגט רש"י, אַז דער פירוש פון "דודתו" דאָ איז "אחת אבוהי" — וואָס לויט דעם פ' איז פאַרשטאַנדיק דער יחוס פון "דודתו", פון עמרם — אַ מיוחסת ווי עמרם, ווי רש"י איז מסיים אַז זי איז געווען "אחות קהת"¹³.

(17) ב, א.

(18) ומ"ש רש"י לקמן (פסוק כג) "מכאן * למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחי" — כי מ"יוכבד דודתו", מכיון

שבפרשה זו בא למדנו "האין גולדו משה ואהרן ובמי נתייחסו" (רש"י לעיל ו, יג), מסתבר לומר שמש"ש "ויקח גוי יוכבד דודתו" הוא (לא בנוגע ל"ויקח" **), כבדי לייחס את משה ואהרן גם מצד אמם, שהיתה בת לוי ואחות קהת. ועוד ועיקר: התואר "דודתו" — מדגיש השייכות לעמרם (ע"י אביו) ולא לאחי של יוכבד.

אבל ממש "ויקח אהרן גוי בת עמינדב אחות נחשון", מכיון שכונת הכתובים כאן, אינה לייחס את בני אהרן — צ"ל, שזה נוגע ל"ויקח", וממה שהכתוב מוסיף (מר) גיש) "אחות נחשון" — למדים אנו ש"ה נושא אשה צריך לבדוק באחי".

(19) ומ"ש "דודתו" שפירושו (כאן) הוא אחות אביו — כי המעלה דקתה מצד שהי אביו של עמרם גדול הדור (סוטה יב, א) ואבי משה ואהרן — היא הגדולה ביותר. ועוד (בפשטות) "דודתו" היא לשון קצרה יותר.

הטעם שנאמר "דודתו" (ולא "אחות קהת") ב"ינה של תורה" — י"ל, שהיה בכדי להדגיש מעלת משה גם בזה שנולד מנישואי דודתו שלפני מית היא מעלה, כמבואר בלקו"ש ח"ה ע' 273⁴.

(20) כמובן מזה שעבודת קהת היתה ב"קדש הקדשים — המקודש שבכולן" (במד' בר ד, ד ובפרש"י שם).

(21) ו, יד.

(**) וגם להגירסא שבדפוס ראשון, ש' רש"י מעתיק לפני פירושו גם תיבת "את" — שבוה מרמז שגם פירושו ב"יוכבד דודתו" שייך ל"ויקח" (בדלקמן בסוטה ט) — זהו לפי שגם מ"יוכבד דודתו" מובן שיש מעלה בליקחת אשה שהיא אחות צדיק, אבל איז מכריח שצריך לבדוק באחי.

(*) ראה לקו"ש זו"ה ע' 215 ובהערה 14, שבכל מקום שרש"י כותב "מכאן", כוונתו בזה היא לשלול פסוק אחר שלפניו (או גם פסוק שלאחריו בפ' זו כשהלימוד במדרש וכי' הוא מפסוק זה) — שלכאורה ח"י אפשר ללמוד ענין זה משם.

ווי דער יחוס מצד א ברודער. היינט ווי קומט עס וואס דער פסוק זאגט בלויז "דודתו — אחות קהת" און זאגט ניט (דעם עיקר) "בת לוי"?

(ב) די קשיא איז נאך שטארקער: אומעטום וואו עס ווערט דערציילט וועגן אימעצן אז ער האט געהייראט א פרוי, זאגט דער פסוק "בת פלוני";²⁶ ד.ה. ווער עס איז געווען איר פאטער (ובפרט ביי יוכבד'ן גופא. אין דער פריערדיקער סדרה, שטייט "ויקח את בת לוי"). פארוואס שטייט אין אונזער פסוק בלויז "דודתו" (אחות קהת). און עס ווערט כלל ניט דערמאנט אז זי איז געווען "בת לוי"?

איז דעם ענין הנ"ל באווארנט רש"י מיט די ווערטער "בת לוי", מיינענדיק דערמיט צו אפטייטשן די ווערטער פון פסוק²⁷: יוכבד (בת לוי) — און ניט פון אגאנדער פאטער ווי "אבוהי" — קהת) אחות קהת (פון דער זעלבער מוטער).

דערמיט ווערט אויך פארשטאנדיק וואס דער פסוק זאגט ביידע זאכן: "יוכבד" וואס אגטאגלט אין זיך די מעלה פון "בת לוי", און "דודתו" — די מעלה פון "אחות קהת".

(משיחת ש"פ וארא תשכ"ח)

26) נח יא, כט. תולדות כה, כ. כו, לה. ועוד.

27) כי

(א) (כנ"ל בפנים) הנשים הנזכרות בקרא (כשדובר בנישואין) נקראות (שזה מורה על השייכות) ע"ש האב (ועד כדי כך — שמצינו שרק האב מוזכר (וישלח לה, ב), בכלל כשמוזכר בקרא שם אשה ומקום לשאול מה מלמדנו — הסברה הפשוטה: ענין השייך לאבי' (עפ"מ ש"ג דינה בתו) (ויגש מו, טו ובפרש"י שם)).

(ג) כיון שפרשתנו באה לייחס ונכתב באשה עמרם ב' תוארים — מסתבר לומר שמודיע בזה ב' יחוסים: מצד (1) האב (2) האם.

28) רש"י ויגש שם: שנאמר כו' ללוי.

בית אבי תלך ואל משפחתי גו' מד משפחתי ומבית אבי יי.

און הגם אז דער ווארט "דודתו" שטייט אין תנ"ך בלויז אויף אשת אחי אביו — איז עס ניט קיין ענין פון "לא מצאתי לו חבר", ווארום היות אז אויף א פאטערס ברודער געפינט מען דעם לשון "דוד"²⁸, איז דערפון פארשטאנדיק אז אחות האב הייסט (בלשון נקבה) דודה — וכמש"נ²⁹: לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת.

פונדעסטוועגן, וויבאלד אז בפירושו געפינט מען פארט ניט דעם לשון דודה אויף אחות אביו, זאגט דערפאר רש"י "אחת אבוהי" בלשון תרגום, מיינענדיק דערמיט (ליתר תוקף) צו ברענגען א רא' דערצו פון תרגום אונקלוס; ער דארף אבער ניט מוסיף זיין (כרגיל) "כתרגומו", ווייל אויך מצד פשטות הענין איז מובן אז אחות אביו קען הייסן דודתו — פונקט ווי אחי אביו הייסט דודו.

ועפ"ז איז אויך פארשטאנדיק וואס רש"י שטעלט זיך (לויט א נוסחא אחרת) אויף די ווערטער "את יוכבד דודתו", ווייל דורכן ווארט "את" איז מער מודגש אז "יוכבד דודתו" קומט בהמשך צו די פריערדיקע ווערטער "ויקח עמרם", וואס אין דעם ענין פון "ויקח גו'" איז דאך נוגע אז אשה מיוחסת, ממשפחתו, כנ"ל.

ה. ס'איז נאך אבער נאך אלץ ניט פארשטאנדיק:

(א) דער עיקר יחוס פון יוכבד'ן איז דאך, דאס וואס זי איז געווען "בת לוי", ווארום דער יחוס מצד דעם פאטער איז דאך מער נוגע³⁰:

22) חיי שרה כד, לה. כד, מ.

23) שמיני י. ה. קדושים כ, כ.

24) בראשית ב, כג.

25) ראה פרש"י ויגש מו, טו.

וארא ב

דאָס פיל מאל בכתוב פאר דעם, אויך — ביים אנהייב ספר שמות „הבאים מצרימה“. און אזוי אויך אין בראשית : [— און „נתח“ איז דער טייטש „וגיע“, דערגרייכן. און די הוספה אין פסוק „לא נתח“ (און „אוצה“ מיינט, און אויך די רעגן-טראפנס וואָס האָבן זיך שוין דאָן געפונען אין דער לויפן האָבן זיי נישט דערגרייכט צו דער ערד. און רש"י ברענגט דערויף אַ רא"י פון פסוק : „ותחך עלינו האלה והשביעה דעורא“, וואו עס מיינט „ותגיע עלינו“.

און אַ צווייטן פירוש זאָגט רש"י (פון מנחם בן סרוק) : „לא נתח — לא הוצק

א. אין פסוק ומטר לא נתח ארצה : — וואו עס רעדט זיך וועגן דער אפֿ-שטעלונג פון מכת „ברד“, נאָך דעם וואָס משה רבינו האָט תפלה געטאָן דערויף צום אויבערשטן — זאָגט רש"י צוויי פירושים אויף די ווערטער „לא נתח“ : איין פירוש איז „לא הגיע“ און איז מיינט „ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ“.

[וואָס „לארץ“ איז דער פשטות־דיקער אפטייטש פון „ארצה“ און מ'דארף גאָר נישט קיין ראיות אָדער קיין „מצאתי לו חכר“ אויף דעם ; אפילו נישט קיין ביאור „ארצה כמו לארץ“, ווי מ'געפינט

- (3) נח יא, לא, לך יב, ה, ועוד.
- (4) דניאל ט, יא.
- (5) כפירוש הרשב"א ורש"י שם.

„פדנה ארס“ ו„ביתה בתואל“ — דגם כשהשם משתי תיבות — ישנו הכלל, והה"א באה (באמצע השם) בסוף התיבה שצ"ל הלמ"ד בתחילתה.

ובזה יומתק שרש"י (בהנ"ל ובתהלים ט, יח) ביחוד בגירסת הבבלי — כל „תיבה“ ולא בזה דירושלמי (יבמות פ"א ה"ו) וב"ר (פ"ג, ג, ועוד) כל „דבר“.

— ואין להקשות מדבליימה (הובא כדוגמא להכלל — ביבמות שם) — שהשם הוא, לכאורה, עלמון דבלייט — ואינו — שהרי בכתוב (מסעי ג, מו"מ) ויחנו בעלמון דבליימה ויסעו מעלמון גו' — אצ"ל למ"ד בתחלתה, אלא שהש"ס מפרש השם : עלמון (הפונה וכיו"ב) לדבלייט. ומצינו העיר בית דבלייט (ירמ' מח, כב) והיא בסמיכות לדיבון ונבו וכו', שמה נראה שהיינו דבליימה, והה"א באה במקום הלמ"ד. ולהעיר שגם עלמון — בפע' — שם (בארץ ישראל — יהושע כא, יח).

- (1) פרשתנו ט, לג.
- (2) ודוקא לא ע"ד הפשט צ"ל ראי' ע"ו או הודעת הכלל כל תיבה כ"י (יבמות יג, ב ובכ"מ)*. וגם ע"ד הפשט — במקום שמשמע אחרת או שיש איזו קושי**.

(*) ועד שאמרו (יבמות שם — לפי דעת ב"ש) „מי כתיב לחוך חוצה כתיב“. וגם אליבא דב"ה שמתרץ שם „כיון דכתיב חוצה כמאן דכתיב לחוך דמי“. כל תיבה שצרי' כה למ"ד בתחלתה כו' הוא לפי „שמיביעי להו לכדרי' אמר רב“. שאין קדושים תופסין ביבמה, אבל אלוהי זאת, היו מפרש שים שאינו כמו לחוך.

(**) ומה שבפ' לך (י, י) ותולדות (כח, ב) מביא רש"י רא"י לזה מהכלל „כל תיבה כו'“ — אף שאינו מפרש מאומה בפסוקים קודמים מצד רוב הפשיטות שבזה כמ"ש בפנים — י"ל כי תיבת „הרה“ (כפ' לך) יל"פ דקאי אדלעיל : ויצא מלך סדום גוי (וואח"כ) ויערכו אתם מלחמה בעמק גוי ועמק גוי באורות גוי יפלו שמה והנשארים הרה (בהר) — נסו. ופי' זה שולל רש"י. ועפ"ז יומתק מה שרש"י מעתיק גם תיבת „נסו“ ; ועד"ז